

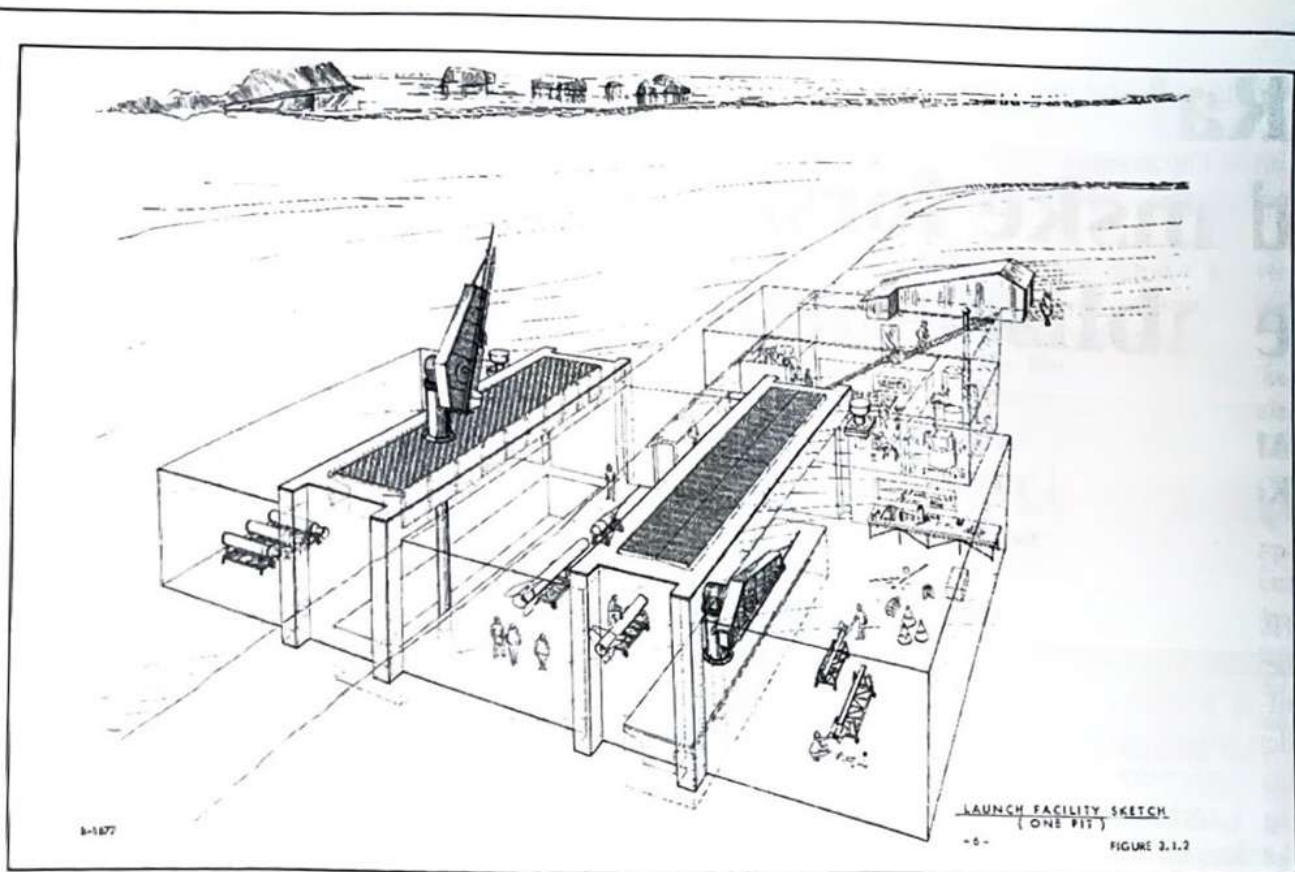
Raketterne i Thule og det danske forsknings-etablissement

Af Jens Brøsted, forskningslektor, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

Hvordan måler man den grønlandske fangerbefolknings rettigheder til og i deres land og til at bevare og udvikle deres livsform, når den stilles op imod veletablerede forskningsinstitutioners interesser og deres – øjensynligt – sårbare internationale omdømme? Blot 4 måneder efter at den amerikanske B-52 maskine styrtede ned med atomvåben ved Thule – og afskar inughuit – Thulebefolkningen fra endnu en del af deres fangstområde – var en ledende medarbejder ved Ionosfære Laboratoriet på Danmarks Tekniske Højskole ikke i tvivl. Stillet overfor den mulighed, at den danske regering måske ikke ville godkende en amerikansk raketkampagne i Thule, som ville afskære fangerne fra endnu en del af deres fangstområde, vest for det allerede berørte, skrev dr. J. K. Olesen d. 28. maj 1968, at et afslag ville give genlyd i hele den internationale kreds af videnskabelige grupper indenfor rumforskningen og skade Danmarks anseelse alvorligt, og især på baggrund af motiveringen: *»forbud mod ophold af en meget begrænset kreds af nordgrønlandske fangere i et bestemt havområde i ialt mindre end 1½ døgn indenfor 2 måneder, eventuelt mod compensation.«*

Dr. Olesens reaktion kom efter visse negative kommentarer til projektet fra den nydannede Thule kommune, og selvom Olesen måske fandt det forståeligt at se projektet i sammenhæng med B-52 området var det efter hans

opfattelse ikke sagligt objektivt. Olesens forståelsesramme kom til at præge meget af den debat der fulgte, da regeringen faktisk for første gang sagde »nej tak« til et amerikansk projekt i en meddelelse til den amerikanske ambassade den 27. juni 1968. Forskningsråd og flere ministeriers forskningsinstitutioner involveredes i situationen, men ikke én så den saglige sammenhæng mellem projektet og de mange tidligere indgreb i Thulebefolkningens fangstterritorium – både ved etableringen af det fynsstore baseområde selv – og ved de mangeartede hel og halvmilitære aktiviteter ud over baseområdet, som fulgte, ofte med ny afspærringer til følge. Dr. Olesen så heller ikke nogen saglig sammenhæng mellem sin tanke om »kompensation« og Thule fangerråds erstatningskrav fra 1959/60 for tab af fangstområdet. Men det var selvfølgelig også halvhemmeligt – og regeringen havde aldrig gidet svare på det. Dr. Olesen gik »i al fordragelighed« kommandovejen og opfordrede direktøren for Meteorologisk Institut til at bede forsvarsministeriet om at gøre indsigelse mod at stoppe projektet, men han undlod at gøre opmærksom på, at der forelå alternative gennemførelsesmåder, som ville placere omkostningerne hos de interesserede amerikanske militære myndigheder – i stedet for at vælte dem over på inughuit. Det blev de lokale instanser i Thule heller ikke gjort opmærksom på, da de blev hørt.

Figur 1. »Plantegning for raketkampagnen, idyllen viser ingen spor af befolkningens gamle boplads ved kysten, Uummannag, som myndighederne lod afbrænde.«

Dansk Udenrigspolitisk Institut (DUPI) nævner episoden i instituttets rapport om *Grønland under den kolde krig* (1997) – men kommer med DUPIs selvvalgte mangel på grønlandsekspertise heller ikke ind på disse aspekter. Den fremstilling af sagen som gives her skrives derfor med det videnssociologiske perspektiv, at forskning i grønlandske retsforhold – derunder oprindelige rettigheder – er ikke eksisterende, dengang som nu. Da DUPI-rapporten blev fremlagt under stor opmærksomhed afviste regeringen at gennemføre videre undersøgelser, men overlod det videre arbejde til »den fri forskning«. Problemet er blot, at betingelserne for denne fri forskning ikke eksisterer, og at kvalificeret grønlandsk rettighedsforskning systematisk bliver sorteret fra, når danske forskningsinstitutioner prioriterer.

Den forskningspolitiske debat

I de senere års debat om forskningspolitikken har man blandt andet fremhævet kodeord som »kvalitet« og (samfunds)»relevans«, og man har ofte set en modstilling mellem »forskningens frihed« og »samfundsstyring« som kritiske størrelser, der på afgørende vis kunne præge forskningens evne til at forny sig og skabe kritisk og dynamisk indsigt. I en kronik i Politiken skrev tidligere forskningsminister Frank Jensen, at relevans efter hans opfattelse skulle forstås i en bred forskningsmæssig og samfundsmæssig forstand: »Holdpunktet er, at samfundet har et legitimt krav på, at offentlige investeringer i forskning fører til resultater, der er relevante og anvendelige for samfundet.« Længe før dette og i den bedste ånd efter Niels Bohr havde lektor Helge Kleivan i en anden kronik i 1969 om folkemord og samfundsforskning

fremhævet forskningens ansvar overfor de mennesker og grupper, som afgav data til deres forskning. Udgangspunktet var for Kleivan den kritiske situation for de indianske folk i Amazonas, men med den mere generelle slutning, at man ikke kunne unddrage sig den konklusion, at indfødte folk stod uden repræsentation både nationalt og internationalt. Det var da også først i begyndelsen af det årti, at inughuit fik adgang til at deltage i folketingsvalg og fra 1964 til uafhængige domstole. At inughuit var uden repræsentation i forskningen blev bemærket af Brøsted og Fægteborg i 1985, selvom en af de hyppigt påberåbte positive virkninger af Thule Air Base, var dens betydning som støt-tepunkt for forskningen, som dog i det væsentlige har været af militær og pragmatisk karakter (se Wilkes & Øberg, 1982 for en oversigt). Det gælder også det projekt, der danner rammen for denne artikel.

En nærmere afklaring af det komplicerede spil mellem de institutionelle aktører og interessenter, som har bestemt den faktiske forskningsprioritering i relation til Grønland, kan ikke gennemføres her. Men det beskrevne forløb kan give en illustration. At inughuit specielt og den grønlandske befolkning generelt ikke har opnået en ligeværdig repræsentation i retsforskningen er åbenbart, og det forhold har medvirket til, at et erklæret demokratisk retssamfund endnu ikke har formået at afklare Thulesagen. At skabe betingelserne for en fri forskning på dette principielt betydningsfulde område synes at honorere kravene om kvalitet og relevans i forskningen. At skabe ligeværdighed mellem danske og grønlandske befolkningsgrupper kræver på den anden side en bevidsthed i forskningsprioriteringen. Vi taler her ikke kun om ubalance, der gjorde sig gældende under indflydelse af den kolde krig, som hyppigt angives som »forklaring« på begivenhederne omkring baserne og den grønlandske befolkning i Grønland, men også om kræfter der er levende idag.

I juni 1999 udsendte Forskningsministeriet således en betænkning om det *Dansk-grønlandske Forskningssamarbejde*, som i det væsentlige repræsenterer forslag om at udbygge og styrke eksisterende forskningsinstitutioner og -interesser. Da Forskningsminister Jan Trøjborg skulle præsentere det udvalgsarbejde, som skulle gennemgå forskningsarbejdet i Dansk Polarcenters blad *Polarfronten* var et af de erklærede formål imidlertid på den ene side at sikre koordination, men på den anden side også, at man »heller ikke taber et område på gulvet, fordi begge systemer [d.v.s. i Danmark og Grønland] tror, at det andet tager sig af det.« Bureaukratiets undersøgelsesproces udformede sig imidlertid som en undersøgelse af, hvilket forskningssamarbejde, der var dækket i og mellem institutionerne, og ikke hvilke nødlidende forskningsområder, der ikke var dækket. Både proces og resultat blev således en illustration af at den institutionelle forskningsstyring ikke skal forveksles med »forskningens frihed« – forstået som den enkelte forskers menneskeretlige ret til »respekt for den frihed, der er uundværlig for videnskabelig forskning og kreativ virksomhed« – og at en vis samfundsmæssig styring er nødvendig for at sikre alle en ligelig adgang til at nyde til forskningens fremskridt og resultater.

Fra kernevåbenforsøg til solpletter

Baggrunden for det omstridte projekt skal findes stormagternes aftale om forbud mod forsøg med kernevåben i det ydre rum fra efteråret 1963. I en note fra den amerikanske ambassade d. 21.11.1967 med en liste over militærvidenskabelige forskningsprojekter for Grønland i 1968 ønskes derfor en forhåndsgodkendelse af et forsøg hvor man ville anvende et forventet solpletmaksimum i 1968 eller 1969 til at undersøge radar- og kommunikationsproblemer i »en nukleart forstyret atmosfære«. Den amerikanske flådes forskningslaboratorium (ONR) beskriver formålet med at man ønsker, at undersøge effekten af ionosfæriske forstyrrelser af high-altitude

nukleare sprængninger: »I fravær af atmosfærisk nuklear afprøvning vil naturlige begivenheder så som »polar cap absorption«, som forekommer i nordlyszonen, blive anvendt.« Projektet havde også interesse for den civile kommunikation, og det understreges i anmodningen at projektet er uklassificeret.

En detaljeret projektredogørelse blev overdraget til de danske myndigheder på et møde i Kommissionen for Videnskabelige Undersøgelser Grønland (KVUG) på Marienborg d. 14. maj 1968. Undersøgelserne skulle gennemføres ved opsendelse af 37 raketter, hvoraf de 27 skulle opsendes i perioden juli til november 1968 i vestlig retning fra »A-batteriet« ved den gamle Thule-boplads. Batteriet blev bygget i 1953 som led i basens nærforvar og var årsagen til tvangsforflytningen af inughuit fra distriktets centrale boplads, og var i perioden 1959-65 udrustet med atombestykkede Nike-Herkules raketter. Med en nærmest kinesisk, revolutionær optimisme betegnes batteriet her som et Nike-Hercules Opgående Stjerne Affyrings Komplex. Til brug for projektets flertrinsraketter, bl.a. Nike-Javelin, skulle A-batteriet reaktiveres, og raketterne affyres i vestlig retning med et forventet nedslagsområde for trin og raketter mellem 5-90 km. fra rampen, og med hovedparten af nedslagene mellem Saunders og Wolstenholme Øerne og ud (se fig. 2). Mindre raketter – tildels i tilknytning til et meteorologisk projekt, som Danmark deltog i – skulle opsendes fra den østlige ende af basen ind over indlandsisen. Ca. 100 mand skulle deltage i det amerikanske projekt.

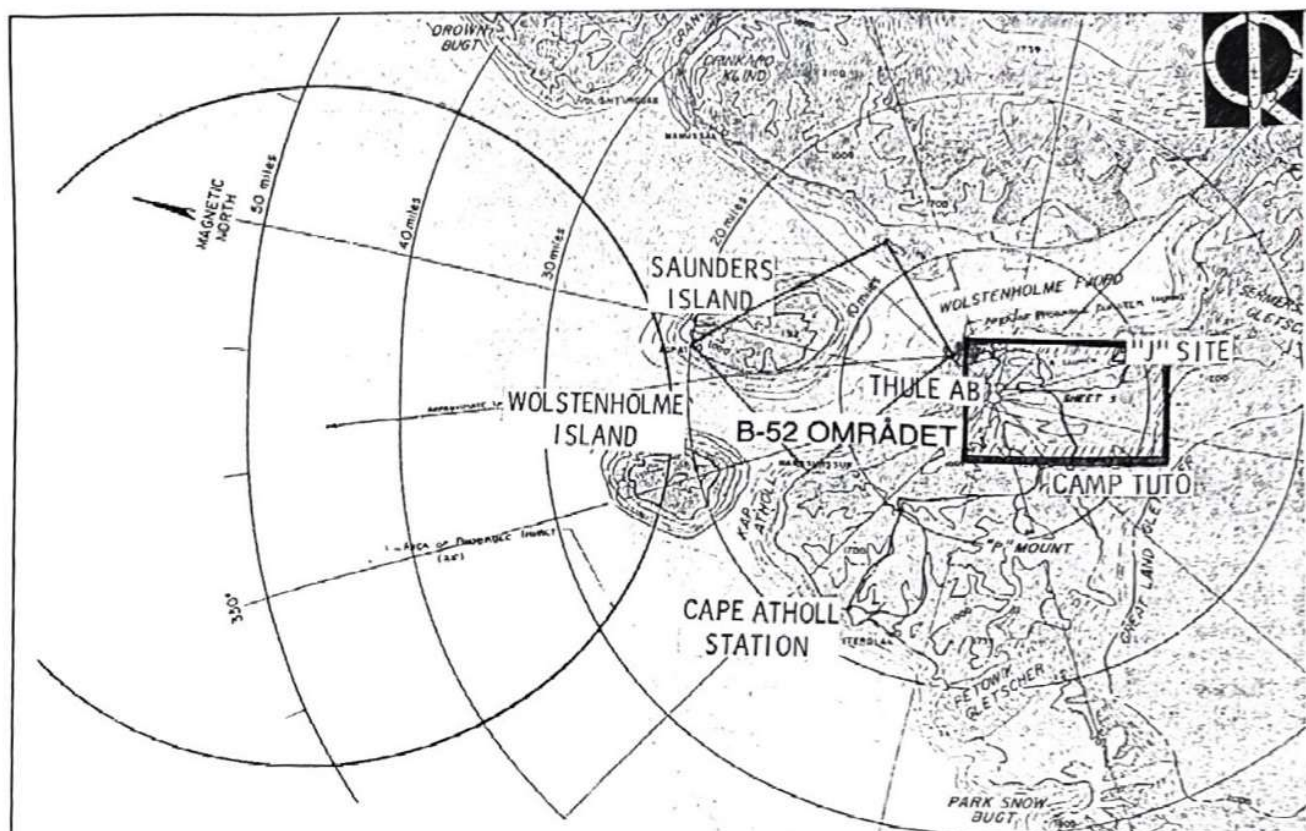
Den fremgår af plandokumentet at andre affyringssteder var undersøgt – især dem som ville tillade, at opsendelsen kunne ske i retning ind over indlandsisen, men at omkostningerne ved at aktivere disse steder var prohibitive. Af en artikel af den videnskabelige forbindelsesofficer for Grønland, Jørgen Taagholt, i KVUGs tidsskrift *tusaut* (4/92), fremgår det at amerikanerne havde søgt en

foreløbig godkendelse fra KVUG i maj 1967 med opsendelse af raketter i østlig retning og nedslag på Indlandsisen, men at Strategic Air Command »fandt det for risikabelt...at skyde henover radarvarslingsstationen BMEWS«. Taagholt udtrykker sin skuffelse over, at man ikke fastholdt en tilladelse til amerikanernes oprindelige plan, hvormed en aflysning ville være faldet tilbage på amerikanerne, og ikke medføre et dansk prestigetab internationalt ved at finde det uforsvarligt at tillade skydning hen over grønlændernes fangstområder.

Høringsproceduren

Allerede i januar 1968 var danske sø- og luftfartsmyndigheder blevet hørt om projektet og havde stillet visse krav om varslingsstid. På Kommissionens møde d. 14. maj. oplystes det, at Ministeriet for Grønland i øjeblikket undersøger de sikkerhedsmæssige problemer for lokalbefolkningen i forbindelse med projektet. Først 3 dage senere telexes der til politiet og forbindelsesofficeren på Thulebasen, til inspektøren i Qaanaaq og til landshøvdingen med første orientering om projektet og spørgsmål om projektets sikkerhed og økonomiske konsekvenser. Forbindelsesofficeren svarer d. 20.5. at der ikke forventes negative effekter og ministeriet forbereder sig på at give tilladelsen.

Den 24. maj kom der imidlertid svar fra kæmnerassistenten i Qaanaaq, der i inspektørens fravær fremhævede både praktiske og kulturelle konsekvenser. Til det første spørgsmål om der kunne forventes lokaltrafik i fareområdet, svarer kæmnerassistenten, at der i september og oktober måned er livlig lokaltrafik, idet fangsten af bl.a. hvaler foregår fra småbåde i fareområdet. For det andet at »afspærring og formentlig også afskydningen af raketterne vil absolut få økonomiske konsekvenser for lokalbefolkningen idet fangst til vinterforråd finder sted i området på denne tid af året.« Endelig mente kæmnerassistenten, at det ville være tvivlsomt om der kunne rundkastes advis med 12 timers varsel.

Raketkampagnens forventede nedslagsområde lå fra 5-90 miles fra A-batteriet, med hovedområdet indenfor cirklen. Det afspærrede område efter B-52 ulykken er indsat i det firkantede område, ca. 340 km². Moriusaq, her betegnet Manussak, det halvt illegale udsted som blev etableret af fangerrådet i 1961, for at afbøde de værste fangstproblemer efter flytningen, ligger med en let forskydning mod nord indenfor det indcirklede område.

Figur 2. Raketkampagnens forventede nedslagsområde lå fra 5-90 miles fra A-batteriet, med hovedområdet indenfor cirklen. Det afspærrede område efter B-652 ulykken er indsat i det firkantede område, ca. 340 km². Moriusaq, her betegnet Manussak, det halvt illegale udsted som blev etableret af fangerrådet i 1961, for at afbøde de værste fangstproblemer efter flytningen, ligger med en let forskydning mod nord indenfor det indcirklede område.

Kæmnerassistenten fortsatte: »har drøftet sagen med landsrådsmedlemmet og kombest thule by der på det kraftigste vil protestere mod de pågældende raketaffyringer [stop] anfører befolkningen i thule allerede hårdt ramt grundet nedstyrtningssulykken 21 januar 1968 og hele befolkningens eksistensgrundlag vil blive truet ved de påtænkte raketafskydninger idet anføres ikke spørgsmål om økonomiske konsekvenser men spørgsmål om miste nødvendig fangst [fullstop] landsrådsmedlemmet og kombest vil rette henvendelse til landsrådsformanden for at få forsøgt afværget.« Det er

ikke uvæsentligt at erindre, at kæmnerassistenten som nr. to i den kommunale administration på den tid var statens embedsmand.

Ministeriet svarer tilbage samme dag, at ministeriet med de givne svar vil fraråde projektet, og at landrådet vil blive orienteret gennem landshøvdingen, så henvendelse ikke er nødvendig. På et møde i Grønlandsministeriet d. 27.5. blev J.K. Olesen fra Ionosfære Laboratoriet orienteret om situationen, hvilket førte til det i indledningen citerede brev, men også et pres på ministeriet for at få omstødt

kommunens indstilling. Dr. Olesen var allerede kort efter den officielle note fra USAir Forces forskningslaboratorium om projektet, og havde allerede dagen efter modtagelsen af brev d. 19.12.1967 kunnet svare med dybfølte lykønskninger med det imponerende forskningsprogram og et tilsagn om at Laboratoriets ville gøre, hvad vi kan, for at få den officielle ansøgning til at gå hurtigt gennem den officielle godkendelse. I et opfølgende brev dagen efter havde han tilkendegivet Laboratoriet interesse i at deltage i projektet med inddragelse af noget af Laboratoriets eget apparatur i raketternes nyttelast. I ministeriet fik han nu presset kontorchef Lassen til at forberede en telegrafisk forespørgsel til kommunen om sagen var rigtigt forstået. Dette skete med hilsen, departementschef Hesselbjerg, samtidig med at man bad den tidligere videnskabelige forbindelsesofficer Børge Fristrup, pt. Thule, om at kunne medvirke til at uddybe projektet. Man var specielt interesseret i at afklare om man havde forstået at der var tale om tre serier af opsendelser over kortere tid eller om man havde opfattelsen af, at afspærringen ville finde sted i fulde to måneder.

Strategien lykkedes. Selvom høringen stadig var tilrettelagt, så kommunalbestyrelsen ikke kunne samles, fik inspektør Sandborg ved personlige samtaler med kommunalbestyrelsens formand og næstformand samt landsrådsmedlem til at frafalde modstanden efter at projektet var uddybet. Kommunalbestyrelsesformanden fastholdt dog at være betænkelig over de psykologiske konsekvenser for fangerne i et telegram til landsrådsformanden, som pt. opholdt sig i København. Af ukendte årsager befinder originalen af dette telegram sig i ministeriets arkiv, hvor departementschefen har skrevet påtegning om at landsrådsformand Erling Høegh ikke var betænkelig, og at han først og fremmest lagde vægt på fangernes vurdering. Det sidste var en hentydning til at kommunalbestyrelsens

formand var dansk – etnisk tilhørsforhold blev tillagt en i tiden helt usædvanligt betydning – helt fra dagspressens samtidige behandling af sagen og frem til DUPIs rapport, hvor det bemærkes, at han var syddansk. Sagen nåede aldrig landsrådets dagsorden.

Uanset det endelige resultat af høringen, er det essentielt at notere, at inspektørens stedfortræder fandt, at en blot to måneders afspærring af fangstområdet ville udgøre en trussel mod befolkningens eksistensgrundlag. Dette blev også fastholdt af ministeriet i koncept til brev til udenrigsministeriet, hvor udenrigsminister Hartling forberedtes til møde i Washington D.C. med Secretary of State Dean Rusk, d. 6.6.1968. Nu kunne brevets endelige version, d. 12.6. tilpasses efter det ovenstående, og ministeriet ville ikke udtale sig imod projektet, under forudsætning af at 5 betingelser blev opfyldt – bl. a. om varsling og luftreconoscering for lokal trafik forud for afskydning af rakterne.

Regeringens afslag

På et regeringsmøde mellem statsminister H. Baunsgaard, udenrigsminister P. Hartling og grønlandsminister A.C. Normann blev det herefter besluttet, at regeringen ikke så sig i stand til at meddele den ønskede tilladelse. Den amerikanske ambassade blev underrettet d. 27 juni 1968. Begrundelsen er ikke ganske klar. I et referat fra samme dag bliver kontorchef Boel i udenrigsministeriet citeret for, at *regeringen ikke ønskede i offentligheden at skabe fornyet ængstelse om Thule...*, mens det i en pressemeddelelse fra udenrigsministeriet d. 5.7. skrives at *ønsket om at undgå enhver risiko for ængstelse hos befolkningen er begrundelsen for dette standpunkt* – mens regeringen erklærer sig villig til at tage sagen op til fornyet overvejelse i 1969. Udenrigsministeriets fyldestgørende redegørelse for raketsagen d. 24.7.1968 anfører, at *et afgørende moment i vurderingen var ønsket om at undgå yderligere uro omkring Thule så relativt kort tid efter det amerikanske bombeflystyrt i januar.*

Reaktionen

Uanset hvad der var regeringens motivation, vakte beslutningen betydeligt postyr. Den 5. juli kunne ledende aviser rapportere om kritik fra videnskabelig side, og samme dag udsendte udenrigsministeriet sin første pressemeddelelse om sagen for at skabe mere klarhed i pressens referat af omstændighederne. Man omtalte muligheder af, at projektet kunne gennemføres i 1969. Presseomtalen breder sig siden også til amerikansk og tysk presse.

Samme dag kontakter Haldor Topsøe – som formand for Udvalget for Rumforskning under Danmarks Teknisk-Videnskabelige Forskningsråd – udenrigsministeriets direktør Paul Fischer for at oplyse om projektets tilknytning til danske forskningsprogrammer – og foreslår, at udvalget får lejlighed til at vurdere de videnskabelige interesser i projektet, og om det kan modificeres, således at dets gennemførelse er acceptabel. Topsøe følger op med et brev bilagt en oversigt over udvalgets 11 medlemmer. Efter en udtalelse af prof. Peters, lederen af Dansk Rumforskningsinstitut, i Berlingske Tidende om at en udsættelse til 1969 ikke ville medføre nogen videnskabelig skade, flyttedes debatten til det tema. Ingeniør Peter Stauning, Ionosfære-laboratoriet, som i et privat brev til »hr. statsminister« havde taget afstand fra regeringens uværdige beslutning, erklærede sig i en fællesudtalelse med Peters enig og fandt, at der ville være mere tillid til forsknings-samarbejdet, hvis det overførtes til civilt område. Tidligere departementschef Eske Brun indkaldte forretningsudvalget i den videnskabelige kommission til et møde d. 9., hvor man vedtog at høre prof. Rybner, og direktøren for Danmarks Meteorologiske Institut, Karl Andersen. Den 11. erklærer denne, at chancerne for en stor eksplosion på solens overflade, vil være omtrent ens i 1968 og 1969, men at det er klart, at tidlig start af forsøget vil øge udsigten for projektets heldige gennemførelse. Professor Rybner tilsluttede

sig fra ferieadressen i Liseleje, hvilket grønlandsminister Normann meddeler til Ritzau d. 13. juli 1998. Grønlandsministeriet mente at have ryggen fri, man havde dels taget stilling til befolkningens reaktioner, og dels efter KVUGs vurdering ikke fundet anledning til at udtale sig mod at projektet blev gennemført. Så på et møde med en amerikansk delegation under ledelse af General Glasser, fra USAF's forskningsledelse, d. 19. juli, konstaterede Eske Brun, at amerikanerne ønskede at vide, hvad der gik galt, og at det var op til udenrigsministeriet, at fremsætte sit syn på dette spørgsmål. Udenrigsministeriets repræsentant havde allerede sagt, at han ikke havde meget at føje til hr. Hartlings udtalelse, men at noget var sket efter ansøgningens modtagelse, som måske havde været afgørende for regeringens nuværende stillingtagen. Nu måtte han tilføje, at det kun var hans gæt, men at regeringen efter B-52 ulykken og rygterne om amerikanske forsøg med biologiske våben i Thule var besluttet på at undgå flere problemer i dette område indenfor det samme år. (orig.fremh.).

Ingen brød sig om at sidde med aben. Efter direktør Andersens notat var udenrigsministeriets afslag nu blevet definitivt – hvilket dog senere modificeres til ikke at være fuldstændig definitivt. Udenrigsministeriet beder samtidig grønlandsministeriet om at foretage sig det videre fornødne med koordineringen af de danske videnskabelige interesser i projektet. Det undrede i grønlandsministeriet, som tidligere kun var blevet bedt om at udtale sig om Topsøes anmodning, og hvor man iøvrigt mente at forsvarsministeriet eller undervisningsministeriet, som resortministerier for de involverede forskningsinstitutioner måtte være mere nærliggende. Ekspeditionsekretær Blæhr i udenrigsministeriet meddeler imidlertid, at beslutningen er truffet på højeste plan, og at Topsøe iøvrigt ikke skal underrettes om, at sagen er endeligt afgjort og at sagen er oversendt til grønlandsministeriet. Rumforskningsudvalgets anbefa-

ling sendtes så d. 12.8.1968 til udenrigsministeriet, med tilslutning fra Danmarks Teknisk-Videnskabelige Forskningsråd, som fandt det væsentligt, at forsøgene gennemføres snarest, mens solaktiviteten endnu er gunstig.

Frygten for internationalt prestigetab blev understreget af professor Einar Andersen, kongelig beskikket direktør for Geodætisk Institut, der i egenskab af formand for tre af Det kgl. danske Videnskabernes Selskabs nationalkomitéer for internationalt videnskabeligt samarbejde, der skammede sig som dansk forsker, og efter regeringens ukloge beslutning ikke så frem til det kommende ledelsesmøde i Bureauet for den Internationale Geodætiske og Geofysiske Union (UGGI). Også amerikanerne lagde pres på. På det førnævnte møde d. 19. juli spurgte general Glasser, om den negative holdning i raketsagen i almindelighed kunne forventes fra dansk side overfor den amerikanske forskningsaktivitet i Grønland. I september rasledes der med et amerikansk plandokument, hvorefter Danmark skulle overtage USAFs meteorologiske tjenester i Thule og Søndre Strømfjord.

Ligeværd i forskningen

Fra Thule undrede inspektøren sig over pressens henvisning til lokal modstand, når fangerne gerne havde villet vise sig imødekomende overfor amerikanerne. Departementschefen orienterede udenrigsministeriet.

Thulebefolkningen og dens interesser var ellers forsvundet ganske ud af billedet, da forskningsaktørerne rykkede ind med deres legitime interesser. Hvad der manglede i situationen var en balancerende af Thules og den grønlandske befolknings forskningsmæssige interesser – både for dens egen værdi, men også overfor den verden, som trængte sig ind i deres land. I marts 1968 havde Danmark underskrevet FNs konvention om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder, som i art. 15 anerkender alles ret til at nyde godt af

videnskabens fremskridt og dens anvendelse. I modsætning til den danske befolkning har den grønlandske befolkning ikke nydt godt af en omfattende og differentieret juridisk forskning, som er et vigtigt grundlag for at kunne beskytte sin eksistens og sine rettigheder overfor en påtrængende omverden. Og forskningsinstitutionerne har ikke som en del af den offentlige myndighed vist sig i stand til at leve op til den balancerende, som de er forpligtet til. Det galdt i 1951, og som vist i raketsagen i 1968, og det gælder idag.

Den faste sædvane med betaling af erstatning for indgreb ved militære anlæg i Grønland under 2. verdenskrig forsvandt i administrativ modvilje efter grundloven af 1953. Ved gennemførelsen af den grønlandske arealanvendelseslov instruerede folkettingen i 1977 regeringen om at afklare erstatning for indgreb i bestående kollektive jagt- og fangstretigheder. Intet skete, og i 1999 har Østre Landsrets syns- og skøns mænd erklæret sig totalt ude af stand til at besvare et spørgsmål om kriterier for disse brugsinteresser ved ekspropriation i Grønland idag. Grundlovens § 73 er ikke implementeret i Grønland. Hvis nogen skulle undre sig over, at Thulesagen i snart 50 år ikke har kunnet finde en tilfredsstillende løsning, kan de lede i fraværet af en forskningspolitik, som har tilladt myndighederne at manipulere med de retlige kategoriseringer og frataget inughit muligheden for selvstændigt at varetage deres interesser i en ændret verden. Med dommen fra Østre Landsret den 20. august 1999 fandt retten ekspropriationsinstituttet anvendelig også på grønlandske territorielle rettigheder, og åbnede dermed for en faglig revurdering.

Kilder og litteratur

De vigtigste sagakter kan findes i Rigsarkivet, Generalregistratur 0030, Ministeriet for Grønland, M01, Minister- og Embedsmandsarkiver, Fælles departementschefersarkiv, J. nr. XLI-BV, PCA Raket-Programmet 1968 (pakke 98) – ikke alment tilgængeligt.

Jens Brøsted og Mads Fægteborg, Thule – fangerfolk og militæranlæg, – En retlig – historisk undersøgelse af Thule basens anlæggelse, Thules flytning og befolkningens erstatningskrav, 2. udg. Akademisk Forlag, København, 1987.

Brøsted, Jens, Den menneskeretlige garanti - principielle perspektiver på Thulesagen, Lov og Ret, 1996, nr. 7, Nov., pp. 21-26. Kronik Sermitsiaq, nr. 5, d. 2.2.1996, pp. 22-23 & 26-27.

Dansk-Grønlandsk Forskningssamarbejde, Forskningsministeriet, Juni 1969, 100 pp.

DUPI, Grønland under den kolde krig – Dansk og amerikansk sikkerhedspolitik 1945-68 Bind I-II, København 1997.

Jensen, Frank, Forskning og selvkontrol. Politikens Kronik d. 27.1.1996.

Kleivan, Helge, Folkemord og samfundsforskning, Politikens Kronik d. 21.1.1969.

Trøjborg, Jan, Forskningssamarbejde til serviceeftersyn, Kommentar, Polarfronten, nr. 2/1998, s. 11.

Taagholt, Jørgen, Dansk videnskabelig Forbindelsesofficer for Grønland. Forskning i Grønland/Tusaut, nr. 4/1992, p. 26-32

Wilkes, O. & Jan Øberg, Military Research and Development in Denmark and Greenland. Department of Peace and Conflict Research, Lunds University.

Østre Landsret, dom afsagt den 20.8.1999 (3 afd.) i sag B-3426-96, Hingitaq-53 v. formanden Uusaqqak Qujaukitsoq som mandatar for Thulestammen m .fl. v. Statsministeriet, 501 pp. (utrykt) - for et uddrag af dommen, se Tidsskrift for Grønlandsk Retsvæsen, 1999 Nr. 4.